

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ.410.006.01.2016

P/16/070

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

ul. Kraszewskiego 8, 35-016 Rzeszów

T +48 17 780 23 00, F +48 17 780 23 06

lrz@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/070 – Przeciwdziałanie e-uzależnieniu dzieci i młodzieży
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontroler	Maciej Pilecki, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/15/2016 z dnia 15 kwietnia 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1)
Jednostka kontrolowana	Gimnazjum nr 11 w Rzeszowie, zwane dalej „Szkołą” lub „Gimnazjum”.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Stanisław Żyracki – Dyrektor Gimnazjum nr 11 w Rzeszowie od dnia 1 września 2012 r. zwany w dalszej treści „dyrektorem Gimnazjum” (dowód: akta kontroli str. 2-3)

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

W okresie objętym kontrolą² w Szkole obowiązywały program wychowawczy i szkolne programy profilaktyki uchwalone zgodnie z art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty³. W programach tych uwzględniono problemy uczniów Gimnazjum zidentyfikowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy środowiska szkolnego w formie ankiet wśród uczniów, wywiadów z rodzicami i rozmów z nauczycielami. W programach profilaktyki uwzględniono zagadnienia dotyczące problematyki e-uzależnień poprzez uwrażliwianie na konsekwencje tzw. powszechnego dostępu do informacji (szkodliwe gry, deprawujące treści, uzależnienie). Zaproponowano także działania polegające m.in. na przeprowadzaniu wśród uczniów Gimnazjum spotkań z osobami pracującymi z młodzieżą uzależnioną.

W realizowanych programach profilaktyki przewidziano ich ewaluację, nie określono natomiast wskaźników pozwalających na pomiar ich efektywności. Brak takich wskaźników uniemożliwiał dokonanie oceny, czy podjęte działania okazały się skuteczne. Przeprowadzone zaś przez dyrektora Gimnazjum ewaluacje wewnętrzne nie obejmowały zagadnienia e-uzależnień, pomimo dostrzeżenia tego problemu w programie profilaktyki.

W Gimnazjum podjęto szereg działań wychowawczych i profilaktycznych w celu realizacji ww. programów organizując spotkania, warsztaty dla uczniów prowadzone przez wychowawców, pedagoga szkolnego oraz organizując zajęcia profilaktyczne poruszające tematykę e-uzależnień, prowadzone przez pracowników SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień w Rzeszowie.

W okresie objętym kontrolą dyrekcja Szkoły nie planowała i nie realizowała szkoleń dla nauczycieli w zakresie profilaktyki e-uzależnienia.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie

² Lata szkolne 2013/2014, 2014/2015, 2015/2016 do zakończenia czynności kontrolnych

³ Dz. U. z 2015 r. poz. 2156, ze zm.

W Gimnazjum wprowadzono zakaz korzystania przez uczniów z telefonów komórkowych w trakcie lekcji i opracowano procedury postępowania w razie złamania tego zakazu. Sprawy te zostały uwzględnione w regulaminie organizacyjnym Szkoły. Zakaz ten, zdaniem dyrektora Szkoły, miał m.in. zabezpieczyć przed używaniem telefonów komórkowych w celu fotografowania sprawdzianów, nagrywania lekcji, podpowiadania.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Opracowanie i realizacja programów profilaktycznych i wychowawczych.

Opis stanu
faktycznego

Liczba uczniów w Gimnazjum wynosiła odpowiednio:

- w roku szkolnym 2013/2014 – 381 uczniów w 14 oddziałach,
- w roku szkolnym 2014/2015 – 396 uczniów w 16 oddziałach,
- w roku szkolnym 2015/2016 – 371 uczniów w 15 oddziałach.

W okresie objętym kontrolą w Gimnazjum zatrudniony był jeden pedagog w pełnym wymiarze czasu pracy.

Od 1 września 1999 r. do 31 sierpnia 2014 r. zatrudniony pedagog ukończył studia magisterskie z zakresu – Pedagogika szkolna, specjalność nauczycielska, studia podyplomowe z zakresu Pedagogika Resocjalizacyjna i Terapia Pedagogiczna,

Od 1 września 2014 r. na czas nieokreślony zatrudniony został pedagog, który ukończył studia podyplomowe z zakresu – Pedagogika opiekuńczo-wychowawcza. Uczestniczył również w szeregu szkoleń i warsztatów, w tym w szkoleniu z zakresu „Zniewolenie w sieci – Jak się ustrzec przed uzależnieniem od internetu”. W okresie od 3 sierpnia 2015 r. do 31 lipca 2016 r. pedagog przebywał na urlopie macierzyńskim,

- w zastępstwie (na okres od 1 września 2015 r. do 31 sierpnia 2016 r.) zatrudniony został pedagog, który ukończył studia licencjackie z zakresu – Pedagogika psychoprofilaktyka społeczna, oraz studia podyplomowe z zakresu – pedagogika opiekuńczo – wychowawcza.

Szkoła nie zatrudniała psychologa szkolnego. Nadzór Pedagogiczny sprawował dyrektor Gimnazjum oraz Kuratorium Oświaty w Rzeszowie.

(dowód: akta kontroli str. 4-6, 65-74)

Program wychowawczy z dnia 23 września 2013 r. obowiązujący w Gimnazjum do dnia zakończenia kontroli został opracowany w oparciu o ankiety, opinie rodziców, uczniów i nauczycieli na temat pracy szkoły. Określał on również cele oddziaływań i obszary działań wychowawczych oraz działania w poszczególnych obszarach pracy wychowawczej.

Zalecane tematy zajęć z wychowawcą w klasach pierwszych nie obejmowały w sposób bezpośredni tematyki e-uzależnień. Tematami powiązanymi z powyższą tematyką były:

- sposób na nudę: niebezpieczeństwa, jakie niesie nuda, planowanie i formy spędzania wolnego czasu, zainteresowania,
- zagrożenia wynikające z korzystania z internetu: zagrożenia cyberprzemocą, prawne konsekwencje korzystania z portali społecznościowych i wypowiedania się na nich.

W klasach drugich zalecane tematy zajęć z wychowawcą obejmowały m.in. następujące zagadnienia:

- negatywny wpływ mass mediów na osobowość młodzieży: film – fikcja a prawda, telewizja i komputer zagrożenie uzależnieniem, internet – nie musisz wejść na każdą stronę, gry komputerowe – strata czasu.

W klasach trzecich Gimnazjum zalecane tematy zajęć z wychowawcą obejmowały m.in. następujące zagadnienia:

- nałogi – definicja nałogu, rodzaje nałogu (nikotynizm, alkoholizm, narkomania, uzależnienie od gier), skutki popadnięcia w nałóg i metody przeciwdziałania.

(dowód: akta kontroli str. 7-33)

W okresie objętym kontrolą w Gimnazjum uchwalone zostały dwa szkolne programy profilaktyki. Pierwszy obowiązywał od 3 września 2012 r. do 28 lutego 2016 r., drugi od 1 marca 2016 r.

Głównymi założeniami programu profilaktyki realizowanego w latach szkolnych 2012/2013-2015/2016 (do 28 lutego) było opóźnienie inicjacji zachowań ryzykownych, promocja zdrowego stylu życia, zwiększenie odporności na różnego rodzaju zagrożenia poprzez organizowanie jednolitego i całościowego oddziaływania profilaktycznego dla uczniów. Do potrzeb rozwojowych uczniów Program zaliczał m.in. problemy związane z zagrożeniami XXI wieku, tj. narkomanią, alkoholizmem, nikotynizmem, lekomanią, hazardem, internetem i grami komputerowymi.

Zawarta w programie analiza otoczenia Gimnazjum (osiedle „Baranówka IV”) wykazała m.in., że część uczniów posiadająca komputery, spędza przy nich czas na grach, przeglądaniu stron internetowych i na rozmowach za pośrednictwem komunikatorów.

Diagnoza problemów szkolnych przeprowadzona na podstawie ankiet wśród uczniów (ankietami objęto wszystkich uczniów Gimnazjum), rozmów z uczniami i rodzicami, informacji od nauczycieli, a jej wyniki zostały określone w programie profilaktyki. Ankiety przeprowadzone wśród uczniów dotyczyły m.in. problemu alkoholizmu, narkomanii, bezpieczeństwa w szkole i nie odnosiły się do problemu e-uzależnienia. Diagnoza wykazała, że najpoważniejsze zachowania ryzykowne, występujące w szkole to: papierosy, alkohol i inne środki odurzające, zachowania agresywne i przemoc, hazard oraz niekontrolowane korzystanie z internetu i gier komputerowych.

Zgodnie z programem, działaniami skierowanymi do młodzieży w celu przeciwdziałaniu e-uzależnieniom były:

- zapoznanie uczniów z zagrożeniami XXI wieku (uzależnieniami) w trakcie godzin z wychowawcą dotyczących społecznych, ekonomicznych i psychicznych skutków uzależnień,

- tworzenie gazetki szkolnej dotyczącej zagrożeń XXI wieku,

- tworzenie bezpiecznego, wolnego od uzależnień środowiska szkoły,

- uwrażliwienie na konsekwencje tzw. powszechnego dostępu do informacji - zagrożenia (szkodliwe gry, deprawujące treści, uzależnienie).

Za działania związane ze zmniejszeniem skali e-uzależnień program profilaktyki uznawał edukację antyuzależnieniową poprzez prowadzenie warsztatów i treningów, tworzenie gazetek tematycznych, konkursów, działania propagujące wolne od uzależnień formy spędzania wolnego czasu.

Działania te realizowane miały być przez wychowawców poprzez prowadzenie rozmów z uczniami na temat społecznych, zdrowotnych i psychicznych skutków uzależnień, oglądanie filmów o uzależnieniach, prowadzenie dyskusji, spotkania z osobami pracującymi z młodzieżą uzależnioną.

(dowód: akta kontroli str. 34-74)

Dyrektor Gimnazjum wyjaśnił, że w marcu 2016 r. wprowadzono procedury w przypadku podejrzenia o e-uzależnienie, ponieważ w pierwszych miesiącach roku szkolnego 2015/2016 zaobserwowano u trzech uczniów zachowania, które mogły być spowodowane e-uzależnieniem.

(dowód: akta kontroli str. 85)

Celami Szkolnego Programu Profilaktyki obowiązującego od pierwszego marca 2016 r. były m.in.: wspieranie zdrowego rozwoju psychicznego i fizycznego młodzieży, przeciwdziałanie różnym uzależnieniom, propagowanie zachowań i umiejętności związanych ze zdrowym trybem życia.

Program przewidywał procedurę postępowania w sytuacji podejrzenia ucznia o e-uzależnienie. Procedura obejmowała przeprowadzenie rozmowy z uczniem przez wychowawcę lub pedagoga, który następnie zobowiązany był poinformować o zaistniałym fakcie dyrektora oraz wezwać do szkoły rodziców ucznia w celu poinformowania ich o swoich podejrzeniach oraz przekazać im informację o placówkach udzielających w takich przypadkach pomocy.

Następnie wychowawca lub pedagog, w miarę możliwości, zobowiązani byli do utrzymania kontaktu z rodzicami ucznia w celu uzyskania informacji o bieżącym stanie ucznia.

(dowód: akta kontroli str. 75-84)

Programy profilaktyki nie przewidywały prowadzenia projektów profilaktycznych związanych z e-uzależnieniami.

Ewaluacje wewnętrzne przeprowadzane przez Dyrektora Gimnazjum nie obejmowały problematyki e-uzależnień. Ewaluacje polegały na ocenie następujących elementów:

- promocji zdrowego stylu życia,
- zwiększeniu odporności uczniów na różnego rodzaju zagrożenia poprzez organizowanie jednolitego i całościowego oddziaływania profilaktycznego.

Dyrektor Gimnazjum wyjaśnił, że „uwagę skupiono na zagadnieniach będących priorytetami Kuratorium Oświaty w Rzeszowie i Ministerstwa Edukacji Narodowej”.

Programy profilaktyki i wychowawczy Gimnazjum były opracowywane przez Zespoły Wychowawcze, pedagoga szkolnego, a także Radę Rodziców oraz uczniów reprezentowanych przez Samorząd Uczniowski.

W przyjętych do realizacji programach profilaktycznych nie zostały określone wskaźniki, które pozwoliłyby zbadać efektywność podejmowanych działań. Nie określono też harmonogramu i terminów realizacji zaplanowanych działań.

Dyrektor wyjaśnił, że „czyniono bieżące obserwacje, które jednoznacznie wykazywały, że znacznie zmniejszyła się liczba uczniów, którzy mieli włączone urządzenia elektroniczne podczas lekcji”.

(dowód: akta kontroli str. 65-84)

Dyrektor Gimnazjum wyjaśnił, że „przy tworzeniu wymienionych dokumentów korzystano z zaleceń Ośrodka Rozwoju Edukacji. Są one znane kadrze pedagogicznej Gimnazjum”. W marcu bieżącego roku w szkole odbyło się szkolenie w ramach rekomendowanego Programu Profilaktycznego – „Szkolna Interwencja Profilaktyczna” przeprowadzone przez Instruktora Programu związane z opracowywaniem programu profilaktycznego. W latach objętych kontrolą nikt z nauczycieli nie korzystał ze szkoleń dotyczących tworzenia programu profilaktyki i programu wychowawczego.

Zarówno program wychowawczy jak i programy profilaktyki uchwalane były przez Radę Pedagogiczną w porozumieniu z Radą Rodziców zgodnie z art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy o systemie oświaty.

(dowód: akta kontroli str. 85, 151-168)

Ogłędziny zapisów monitoringu szkolnego z kamer nr 2 i 7 umieszczonych na głównym korytarzu w Gimnazjum wykazały, że w czasie przerw pomiędzy zajęciami lekcyjnymi w dniach 25-28 kwietnia oraz 4 maja 2016 r., na korytarzu w zasięgu kamer monitoringu znajdowało się od 99 do 157 uczniów dziennie, z czego uczniowie korzystający z telefonów komórkowych lub spoglądający na telefony innych uczniów (z wykluczeniem wykorzystywania ich do prowadzenia rozmów telefonicznych) stanowili od 11,46% do 23,23% uczniów przebywających na korytarzu.

(dowód: akta kontroli str. 86-87)

Z informacji uzyskanych z Urzędu Marszałkowskiego w Rzeszowie wynika, Urząd Marszałkowski w żadnym z realizowanych programów, dotyczących profilaktyki uzależnień, tj.:

- Wojewódzkim Programie Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2012-2016,
- Wojewódzkim Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2014-2020, nie miał określonych zadań dotyczących problematyki e-uzależnień.

(dowód: akta kontroli str. 88, 305)

Starosta Rzeszowski – Józef Jodłowski poinformował, że „na terenie Powiatu Rzeszowskiego w latach 2013-2016 nie były realizowane programy polityki zdrowotnej uwzględniające problematykę „e-uzależnień”.

(dowód: akta kontroli str. 89-306)

Z informacji uzyskanych z Urzędu Miasta w Rzeszowie wynika, że „w ramach Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii – uchwalanego corocznie przez Radę Miasta Rzeszowa – w okresie od stycznia 2013 r. do chwili obecnej realizowane są działania z zakresu profilaktyki uzależnień skierowane do dzieci i młodzieży.

W programach z zakresu profilaktyki uzależnień realizowanych przez pracowników SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień w Rzeszowie była uwzględniana problematyka e-uzależnień w następujących tematach:

- 2013 r. – „Bezpieczeństwo w sieci”, „Zagrożenia w sieci”,
- 2014 r. i 2015 r. – „Moje bezpieczeństwo w sieci”, „Rozpoznaję zagrożenia – stop uzależnieniom”,
- 2016 r. – „Moje bezpieczeństwo w sieci”.

Zajęcia miały formę warsztatów profilaktycznych z elementami psychoedukacji. Nie dokonywano oceny ich efektów. Bieżące uwagi i spostrzeżenia przekazywane były bezpośrednio do pedagogów szkolnych bądź wychowawcom klas. Na zlecenie Miasta Rzeszowa w 2015 r. wśród szkół gimnazjalnych i średnich zostały zrealizowane badania ankietowe dotyczące problematyki przemocy, używania środków psychoaktywnych i uzależnień behawioralnych. Analiza ankiet wykazała, że wśród grupy przebadanych uczniów 28% ankietowanych w sieci internetowej spędza od jednej do dwóch godzin dziennie, prawie 36% spędza od dwóch do pięciu godzin dziennie, a 8% poświęca temu dużo więcej czasu. Ponad 40% uczniów nadmiernie korzystających z internetu zaniedbywało naukę, a 36% zapominało o swych obowiązkach. Co jedenasty przebadany uczeń był przekonany, że przebywanie w sieci ma negatywny wpływ na jego relacje z innymi osobami. Analiza ankiet wykazała, że młodzież nie ma dostatecznej wiedzy o uzależnieniach zwłaszcza w przypadku nadmiernego korzystania z komputera, telefonu, telewizora. Z inicjatywy Prezydenta Miasta Rzeszowa odbyła się także konferencja pt.: „Młodzież Miasta Rzeszowa wobec problematyki przemocy w szkole, używania

środków psychoaktywnych i uzależnień behawioralnych”. W spotkaniu uczestniczyli m.in. dyrektorzy placówek oświatowych, pedagodzy szkolni oraz nauczyciele wychowania fizycznego.

(dowód: akta kontroli str. 90-134, 307)

W ramach niniejszej kontroli przeprowadzono anonimowe badanie ankietowe wśród uczniów klas I-III, rodziców i nauczycieli w celu uzyskania informacji dotyczących e-uzależnienia. Badaniem tym objęto grupę 91 rodziców uczniów, 72 uczniów i 30 nauczycieli.

Z badań ankietowych wynika m.in., że nadmierne korzystanie z telefonów komórkowych jest ważnym problemem wśród uczniów dla 65% ankietowanych, nadmierne korzystanie z internetu dla 57%, nadmierne korzystanie z komputera i gier on-line dla 54%. Jednocześnie ponad 78% ankietowanych uważa, że można uzależnić się od korzystania z internetu, komputera, telefonu, czy poprzez granie w gry on-line.

W ciągu ostatnich dwóch lat: 53% uczniów nie uczestniczyło w lekcjach organizowanych w Gimnazjum poświęconych zjawisku uzależnienia od internetu, uzależnieniu od komputera – 60%, uzależnieniu od telefonu komórkowego – 70%, uzależnieniu od grania w gry on-line – 77%. W badaniu:

- 37% uczniów stwierdziło, że szkoła, do której uczęszczają nie radzi sobie lub raczej nie radzi sobie w odpowiedni sposób z uzależnieniem od internetu, (19% ankietowanych miało trudności w dokonaniu oceny w tym względzie); w zakresie uzależnienia od komputera powyższych odpowiedzi udzieliło odpowiednio 39% i 21% uczniów; uzależnienie od telefonu komórkowego – 46% i 18%, natomiast w zakresie uzależnienia od grania w gry on-line 46% i 23,6% uczniów;
- 27,7% ankietowanych stwierdziło, że temat e-uzależnienia (uzależnienia od telefonów komórkowych, internetu, komputera) jest tematem podejmowanym w szkole w ramach zajęć profilaktycznych realizowanych przez szkołę, pozostali uczniowie wskazali na tematy dotyczące innych uzależnień;
- 22% uczniów nie wiedziało, czy w szkole, w której się uczą wprowadzone zostały zasady korzystania przez nich z telefonów komórkowych lub internetu na terenie szkoły;
- 52,7% uczniów wiedziało, że te zasady są oficjalnie spisane;
- ponad 70% uważało, że nie miało wpływu na ustalanie tych zasad;
- 83% uczniów stwierdziło, że w ciągu ostatniego miesiąca nauczyciele podczas lekcji korzystali z telefonu komórkowego do celów innych niż związane z nauczaniem na lekcji.

(dowód: akta kontroli str.135-139)

Z ankiet skierowanych do rodziców uczniów wynika, że:

- 30% rodziców stwierdziło, że szkoła, w której uczą się dzieci nie ma lub raczej nie ma planu rozwiązywania problemu e-uzależnienia wśród uczniów, 41% rodzicom trudno było to stwierdzić;
- 26% rodziców udzieliło odpowiedzi, że szkoła nie prowadzi lub raczej nie prowadzi wśród uczniów programów profilaktycznych nakierowanych na ograniczenie zjawiska e-uzależnienia, 30% rodziców trudno było udzielić jednoznacznej odpowiedzi w tym zakresie;
- 95,6% rodziców stwierdziło, że w ciągu ostatnich dwóch lat nie uczestniczyło w spotkaniach, lekcjach czy konferencjach organizowanych przez szkołę, do której uczęszcza ich dziecko poświęconych zjawisku uzależnienia od internetu, 97,8% od komputera, 98,9% od telefonu komórkowego; 100% nie uczestniczyło w spotkaniach dotyczących uzależnienia od grania w gry on-line;

- 71,6% rodziców wiedziało, że w Gimnazjum, w którym uczą się ich dzieci, wprowadzone zostały zasady korzystania z telefonów komórkowych lub internetu na terenie Szkoły;
- 76,6% rodziców było zwolennikami zabierania przez nauczyciela telefonu komórkowego uczniom w Szkole, kiedy Ci korzystają z niego w sposób niewłaściwy;
- 81% rodziców uważało, że dobrym pomysłem byłoby przeprowadzenie specjalistycznego całorocznego programu profilaktycznego w zakresie problemu e-uzależnień, natomiast 71% rodziców uważało, że dobrym pomysłem byłoby zaangażowanie w realizację programów profilaktycznych w zakresie problemu e-uzależnień rodziców uczniów.

(dowód: akta kontroli str. 140-143)

Z badania przeprowadzonego wśród nauczycieli wynika, że:

- 86,6% badanych nauczycieli skorzystałoby z możliwości bezpłatnego podniesienia swojej wiedzy w zakresie uzależnienia od internetu, 83,3% od komputera, grania w gry on-line, oraz od telefonu komórkowego;
- nauczyciele stwierdzili, że programy profilaktyki realizowane przez Gimnazjum najczęściej odnosiły się do: palenia papierosów (90%), spożywania alkoholu (66,6%), przemocy w szkole (53,3%). Żaden nauczyciel nie stwierdził, że programy profilaktyki odnosiły się do tematu e-uzależnienia;
- 83,3% nauczycieli uważało, że realizowany w Gimnazjum program wychowawczy w zakresie uzależnień od internetu i komputera jest programem skutecznym, 50% w odniesieniu do uzależnienia od telefonu komórkowego, 73,3% w odniesieniu do gier on-line;
- 100% nauczycieli uważało, że program profilaktyczny obowiązujący w Gimnazjum realizował jakieś działania odnoszące się do takich problemów jak uzależnienie od internetu i komputera, 99,6% - że realizuje działania odnoszące się do gier on-line, a 96,1% uważało, że powyższy program nie realizuje działań odnoszących się do uzależnienia od telefonu komórkowego;
- wszyscy nauczyciele potwierdzili, że w Gimnazjum istnieją zasady dotyczące korzystania z telefonu komórkowego oraz, że te zasady są oficjalnie spisane, 80% uważało, że te zasady dotyczą także nauczycieli;
- na pytanie czy zdarza się nauczycielom łamać powyższe zasady, 70% odpowiedziało, że w ogóle, 26,6% - bardzo rzadko, a 3,4% - rzadko.

(dowód: akta kontroli str. 144-150)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w badanym obszarze nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

1. NIK zwraca uwagę, że w przyjętych do realizacji programach profilaktycznych nie podano wskaźników dotyczących zaplanowanych działań. Precyzyjne ich określenie pozwalałoby zbadać zakładane efekty realizacji programów. W celu podniesienia jakości opracowywanych programów zasadne byłoby także przeszkolenie osób odpowiedzialnych w tym zakresie.

2. Zdaniem NIK ewaluacje przeprowadzane w Gimnazjum powinny obejmować również zagadnienie niekontrolowanego korzystania z internetu i gier komputerowych, gdyż program profilaktyki, który obowiązywał w szkole uznawał powyższe zagadnienie, jako jedno z zachowań ryzykownych występujących w Szkole.

Dyrektor Gimnazjum wyjaśnił, że problematyka e-uzależnień nie była tematem ewaluacji wewnętrznych, gdyż „uwagę skupiono na zagadnieniach będących priorytetami Kuratorium Oświaty i Ministerstwa Edukacji Narodowej”.

(dowód: akta kontroli str. 65-74)

Gimnazjum opracowywało programy wychowawcze i szkolne programy profilaktyki. Odnosiły się one m.in. do problemu uzależnień (w tym e-uzależnień) ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska picia alkoholu, palenia papierosów, zażywania środków odurzających.

2. Działalność edukacyjna i diagnostyczna związana z problemem e-uzależnienia.

Opis stanu faktycznego

W Gimnazjum brak było ewidencji, która w sposób jednoznaczny pokazywałaby liczbę uczniów wykazujących problemy, które mogą być podyktowane nadużywaniem mediów elektronicznych. Dyrektor Gimnazjum wyjaśnił, że w okresie objętym kontrolą w Szkole podejrzewano e-uzależnienie u około siedmiu uczniów, w tym w roku szkolnym 2015/2016 – 3 przypadki.

W okresie objętym kontrolą w Gimnazjum, SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień w Rzeszowie zorganizowało następujące zajęcia profilaktyczne:

- 2015 r. – „Moje bezpieczeństwo w sieci”, „Rozpoznaj zagrożenia – stop uzależnieniom”,
- w 2016 r. – „Moje bezpieczeństwo w sieci”.

Analiza zapisów dzienników szkolnych wykazała, że w Szkole zrealizowane zostały następujące tematy lekcji:

- „Telewizja i komputer – zagrożenie uzależnieniem”, „Internet – nie musisz wejść na każdą stronę”, „Gry komputerowe – strata czasu”, „Nałogi – definicja, rodzaje, skutki”, „O kulturze wolnego czasu – internet prasa, telewizja” – tematy zostały zrealizowane przez wychowawców klas;
- klasy II uczestniczyły w lekcjach o zagrożeniach wynikających z nadużyć w internecie – lekcja pod tytułem „Gdzie jest Mimi”, „Uzależnienie od internetu, komputera i gier”, „Netykieta. Kultura w sieci. Odpowiedzialność prawna i moralna za swoje zachowanie w internecie”, „Bezpieczeństwo w internecie” – tematy były realizowane przez nauczyciela informatyki;
- „Internet jego wady i zalety”, „Telefony komórkowe – czy warto je posiadać” – zajęcia były realizowane przez nauczycieli języków obcych;
- „Zachowanie sprzyjające i zagrażające zdrowiu”, „Rozkład dnia młodego człowieka” – tematy te były realizowane przez nauczycieli wychowania fizycznego.

Nauczycieli Ci nie mieli przeszkolenia w zakresie e-uzależnień.

Ponadto pedagog szkolny poruszał z uczniami następujące tematy: „Uzależnienie od internetu i gier”, „Zagrożenia w internecie”, „Cyberprzemoc, bezpieczeństwo w internecie”,

Zajęcia trwały jedną godzinę lekcyjną. Szkoła prowadziła zajęcia profilaktyczne jedynie dla uczniów.

Szkoła nie zgłaszała zapotrzebowań na zajęcia profilaktyczne.

Dyrektor wyjaśnił, że „w ramach innych lekcji zagadnienia te były poruszane między innymi na lekcjach języka polskiego, wychowania do życia w rodzinie, biologii, języka angielskiego”. Higienistka również przeprowadzała pogadanki dotyczące tematyki uzależnień, w tym e-uzależnień. W ramach pedagogizacji rodziców w trakcie wywiadówki odczytywane były przez radiowęzeł teksty dotyczące przyczyn e-uzależnień dzieci, symptomów i metod prewencji. Ponadto nauczyciel informatyki corocznie organizuje konkurs pod nazwą „Przemoc w wirtualu zabija w realu. Życie to nie gra. Nie daj się ściągnąć na ciemną stronę internetu”.

(dowód: akta kontroli str. 179-231, 235-302)

Analiza orzeczeń i opinii wydanych przez poradnię psychologiczno-pedagogiczne diagnozujące trudności dydaktyczne i wychowawcze wykazała, że w latach 2013-2016 Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Rzeszowie wydała łącznie 153 opinie, 21 orzeczeń o potrzebie indywidualnego nauczania, oraz 6 orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego.

Żadna opinia ani orzeczenie nie wskazywały na nadużywanie mediów elektronicznych, jako przyczynę trudności edukacyjnych lub wychowawczych.

(dowód: akta kontroli str. 232-234)

Wychowawca klasy lub pedagog, w przypadku stwierdzenia zagrożenia uzależnieniem o zaistniałej sytuacji informował (7 informacji w okresie objętym kontrolą) Dyrektora Gimnazjum oraz rodziców ucznia. Pedagog przeprowadzał rozmowę z uczniem, a następnie z wezwanym rodzicem. Rodzic informowany był również o miejscach, w których mógłby skorzystać z pomocy specjalisty. Pedagog w takich przypadkach starał się utrzymywać kontakt z rodzicami ucznia, aby uzyskać informacje dotyczące podejmowanych działań w celu pomocy dziecku. W okresie objętym kontrolą siedmiu uczniom udzielono pomocy w związku ze stwierdzeniem e-uzależnienia lub zagrożenia uzależnieniem. Inicjatorem byli nauczyciele oraz pedagog szkolny.

(dowód: akta kontroli str. 235-304)

W latach 2013-2014 r. brak było w Szkole sieci bezprzewodowej, więc uczniowie nie mieli dostępu do internetu, oprócz lekcji informatyki. W 2015 r. Urząd Miasta zainstalował w budynku Gimnazjum nadajniki sieci bezprzewodowej do korzystania wyłącznie przez nauczycieli. Sieć jest zabezpieczona hasłem i uczniowie nie mają do niej dostępu.

Ponadto zgodnie z regulaminem Gimnazjum: uczniowie mieli prawo do „używania na przerwach telefonów i innych urządzeń elektronicznych zgodnie z ogólnie przyjętymi normami społecznymi” (§ 5 pkt 2). W czasie lekcji uczniowie nie mogli posiadać włączonych urządzeń elektronicznych. Wszystkie tego typu urządzenia musiały być wyłączone i schowane do plecaka. Jeśli nauczyciel stwierdził, że dane urządzenie nie zostało całkowicie wyłączone, uczeń był zobowiązany zwrócić je nauczycielowi. Rodzice ucznia odbierali wówczas to urządzenie w sekretariacie szkoły. Gdy uczeń nie chciał oddać urządzenia, otrzymywał on uwagę wpisaną do dziennika (§10 pkt 8).

Dyrektor wyjaśnił, że „zapisy te zostały wprowadzone po zaobserwowaniu przez nauczycieli na lekcjach, iż coraz częściej słychać było dzwonki telefonów komórkowych, należących do uczniów. Poza tym istniała obawa, że włączone telefony mogą służyć do np. do fotografowania sprawdzianów, nagrywania lekcji, podpowiadania itp. Z regulacjami tymi uczniowie byli zapoznawani na początku roku szkolnego na godzinach z wychowawcą. Natomiast rodzice informowani byli o tych zasadach na wywiadówkach”.

(dowód: akta kontroli str. 308-310)

W okresie objętym kontrolą Gimnazjum nie planowało szkoleń dla nauczycieli na temat e-uzależnień.

Gimnazjum nie otrzymywało ofert działań profilaktycznych z zakresu e-uzależnień.

Dyrektor Gimnazjum wyjaśnił, że w omawianym okresie przed planowaniem szkoleń dyrekcja Szkoły i nauczyciele zapoznali się z ofertą instytucji szkoleniowych. Wspomniane ośrodki proponowały bardzo różnorodną tematykę szkoleń m.in.

nawiązujących do priorytetów ministerialnych i kuratorskich oraz podnoszących kwalifikacje nauczycieli, lecz z tematów proponowanych szkoleń nie wynikało, wprost, że będą one poświęcone e-uzależnieniom.

W ramach planów szkoleń jeden nauczyciel uczestniczył w szkoleniu związanym z e-uzależnieniami. Szkolenie pn. „Wyloguj się do prawdziwego życia” zostało zorganizowane przez Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie w roku szkolnym 2014/2015.

Ponadto pedagog szkolny uczestniczył w dwóch konferencjach związanych z e-uzależnieniami, których oferty ukazywały się w trakcie roku szkolnego:

- „Profilaktyka i leczenie uzależnień behawioralnych”,
- „Konferencja na temat profilaktyki uzależnień”.

(dowód: akta kontroli str. 235-302, 311-320)

W okresie objętym Kuratorium Oświaty przeprowadziło 3 kontrole dotyczące:

- prawidłowej realizacji projektu unijnego dotyczącego wyposażenia Gimnazjum w pracownię internetową,
- prawidłowego podziału na grupy na zajęciach wychowania fizycznego,
- prawidłowego organizowania, przebiegu i dokumentowania egzaminów klasyfikacyjnych.

Wszystkie kontrole odbyły się w 2013 r.

Dokonywana przez dyrektora Gimnazjum ewaluacja wewnętrzna również nie dotyczyła powyższej działalności.

(dowód: akta kontroli str. 65-74, 321)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Zdaniem NIK zasadne jest rozważenie przeprowadzenia szkoleń dla nauczycieli i pedagoga, podejmujących działania związane z profilaktyką e-uzależnienia dzieci i młodzieży Szkoły. Na taką potrzebę podniesienia wiedzy wskazywali też sami nauczyciele w trakcie przeprowadzonego badania ankietowego podczas kontroli.

Ocena częściowa

Szkoła podjęła szereg działań wychowawczych i profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom (w szczególności uzależnieniom od środków psychoaktywnych, bezpieczeństwa w sieci i cyberprzemocy). Problematyka e-uzależnień poruszana była przez pedagoga szkolnego w czasie rozmów z uczniami, w czasie trwania godzin wychowawczych, powiązana była z tematami lekcji języków obcych, języka polskiego, wychowania fizycznego, biologii, czy informatyki. Ponadto w Gimnazjum SP ZOZ Centrum Leczenia Uzależnień w Rzeszowie zorganizowało zajęcia profilaktyczne poruszające tematykę e-uzależnień.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach, jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o *Najwyższej Izbie Kontroli*⁴, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od

⁴ Dz. U. z 2015 r. poz. 1096 oraz z 2016 r. poz. 677

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag

dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie.

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Rzeszów, dnia czerwca 2016 r.

Kontroler
Maciej Pilecki
starszy inspektor kontroli państwowej

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie

Dyrektor
Wiesław Motyka

.....
Podpis

.....
Podpis